

Свистун Володимир Ілліч та його динотерії

Леонід Рековець

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: leonid.rekovets@upwr.edu.pl; orcid: 0000-0001-9934-7095

REKOVETS, L. Svystun Volodymyr Illich and his *Deinotherium*. — A scientist, museologist, practitioner, author of almost 40 works in palaeontology of large mammals of Ukraine and adjacent territories. An expert in osteomorphology, he was noted for his ability to scientifically reconstruct the bones of extinct forms and, on this basis, to reconstruct and install their skeletons for the palaeontological exhibition of the NMNH. He took part in the reconstruction of buildings from the bones of mammoths and large mammals known from such localities of Ukraine as Mizyn and Mezhyrich; they are impressive exhibits of the museum. He took part in expeditions, was friendly and respected in the team. He participated and was injured in the Second World War; he was awarded orders, medals and honours.

Біографічні деталі

Родився 5 травні 1925 р. в с. Терешки Сквирського району Київської обл. Навчання в школі перервала війна, де він, молодим підлітком, брав участь в обороні Києва в районі Голосіївського лісу, а на західних кордонах був тяжко поранений і мусив усе життя замовляти спеціальне взуття. У повоєнний час закінчив школу і Київський педінститут, після чого працював у різних установах. 1959 р. став співробітником Палеонтологічного музею Інституту зоології АН УРСР (згодом ННПМ НАНУ), пройшовши шлях від лаборанта до старшого наукового співробітника. Працював тут до смерті.

Помер 22.05.2000 р., похований на Лісовому цвинтарі в Києві.

Учасник та інвалід Другої світової війни, палеотеріолог, музезнавець та людина відкритої, широї й доброї душі — таким колеги пам'ятають Володимира Ілліча. Формування його як палеотеріолога і спеціаліста з вимерлих великих ссавців пліоцену і плейстоцену йшло під керівництвом І. Г. Підоплічка та В. О. Топачевського. Вони цінували його як талановиту людину за його здібності в остеології та розуміння особливостей морфологічної структури кісток, яку він знав і відчував та творив неповторне при реставрації зразків та реконструкції ознак, особливо вимерлих форм.

Рис. 1. Свистун Володимир Ілліч. Фото з архіву автора, близько 1980 р.

Ключові доробки в галузі теріології

Список опублікованих праць В. І. Свистуна налічує близько 40 позицій, включаючи дві монографії: про динотеріїв України (Свистун 1974) та фауну вимерлих копитних півдня Східної Європи (Давид *et al.* 1990).

Динотерії (= Дейнотерії)¹ — рідкісна і морфологічно специфічна група хоботних міоцену та пліоцену Євразії й Африки. У палеонтологічній експозиції ННПМ НАН України вона представлена у вигляді реконструйованого повного скелета виду *Deinotherium levius* з місцезнаходження Гусятин Тернопільської обл., завдяки старанням і талантам В. І. Свистуна.

Його наукові роботи присвячені вивченню морфології та систематики таких вимерлих форм як динотерії (*Deinotheriidae*), верблюди (*Camelidae*), конеподібні (*Equidae*), мастодонти (*Mammutidae*, *Mastodont*), велетенські олені (*Cervidae*, *Megaloceros*), бізони (зубри) (*Bovidae*), носороги-еласмотерії (*Rhinocerotidae*, *Elasmotherium*) (Свистун 1965, 1971, 1973, 1979, 1980).

Разом зі співавторами ним опубліковані роботи по історичній фауністиці окремих місцезнаходжень теріофауни часів пліоцену і плейстоцену. Це відомі тепер захоронення Табурище, Доманькове, Романькове, Кахновський кар'єр, Кодак, а також ряд алювіальних захоронень річки Дніпро з районів будівництва Канівської та Кам'янської (Дніпродзержинської) ГЕС.

Фауні останніх була присвячена його кандидатська дисертація (1963 р.). Опубліковані також праці стратиграфічного змісту по визначенню віку відкладів гори Півиха та захоронень Середнього Придніпров'я, тираспольського гравію та воронцовського печерного комплексу (Ломасв & Свистун 1977). Ряд праць присвячено особливостям тафономії й вивченню остеологічних решток роду *Homo* та деяких дрібних ссавців, а також морфологічній мінливості рогів і черепів оленів.

Володимир Ілліч мав приятні й теплі стосунки з багатьма колегами як у Києві, так і в інших наукових центрах. Зокрема, у нього були тісні наукові контакти з колегами із Палеонтологічного інституту РАН у Москві (проф. К. К. Флеров, Б. А. Трофімов, Ю. В. Решетов і ін.) та дружні відносини з його директором — академіком Л. П. Татариним.

Рис. 2. Володимир Ілліч Свистун та Олександра Федорівна Скорик у польових умовах. Фото з архіву автора, близько 1990 р.

¹ До наукового обігу ввійшли обидві назви, які слід вважати відповідними.

Здібності Володимира Ілліча до реставраційних робіт з остеології розкрилися на початку 60-х років, коли розпочалася генеральна реконструкція ННПМ, включаючи Палеонтологічний музей. Роботи вистачало всякої — фізичної, розумової, творчої, не бракувало натхнення і завзятості працівників музею до створення нової експозиції під керівництвом І. Г. Підоплічка. Були створені відповідні умови в препарувальній лабораторії, де поступово повставали скелети вимерлих таксонів: гіпаріон, носоріг-хілотерій, динотерій, верблюд, страус, а остання робота Володимира Ілліча — скелет жирафи херсонотерія. Всі вони доповнили експозицію неогенового залу музею. Скелети мамута, зубра, тура, велетенського оленя, стеллерової корови, а також печерного ведмеда та деяких хижих ссавців, змонтовані при участі В. І. Свистуна, склали основу експозиції антропогенового залу. Шедевром (і дотепер неперевершеним) архітектурного мистецтва В. І. Свистуна та колег є реставрація та реконструкція помешкань давніх людей пізнього палеоліту з кісток мамутів та великих ссавців з місцезнаходжень України Мізин та Межиріч. Ідея таких реконструкцій належить І. Г. Підоплічку (і очевидно І. Г. Шовкоплясу), а виконані вони співробітниками музею на основі матеріалів з розкопів, які тривали майже століття.

Опублікування цих матеріалів у ряді закордонних видань та організація відповідних виставок у Японії, Швеції та Німеччині свідчать про унікальність цих знахідок та виняткову їхню наукову цінність. Разом з О. Л. Короткевич та колегами по музею² Володимир Ілліч від початку 60-х років був активним учасником у формуванні нової цілісної експозиції Палеонтологічного музею, яка завжди була і залишається динамічною.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Володимир Ілліч виконував багато організаційної роботи в колективі, допомагав В. О. Топачевському по відділу і музею. Був він людиною винятково чуйною і доброзичливою, завжди намагався бути у центрі колективу, розбавляв нашу часом сіру буденність живим струменем цікавих розповідей, був оптимістом, відкритим і довірливим для співрозмовника. За його старанність та людяність у колективі його поважали.

Життєвий і творчий шлях В. І. Свистуна складний і, очевидно, типовий для людей воєнного покоління, на долю яких випало відродження країни та становлення особистості у повоєнний час. У Палеонтологічному музеї ІЗАН у тому часі разом формувалися такі знані палеотеріологи й люди подібного життєвого шляху, як В. І. Свистун, Н. Л. Корнієць, В. О. Топачевський, О. Л. Короткевич, О. Ф. Скорик, В. І. Бібікова. Ми їх згадуємо, і в пам'ять про них написано важливі статті, які засвідчують етапи зростання не тільки

---

² В їх числі — В. А. Івановський, Г.Т. Кальченко, І.Б. Люрин, А.Л. Путь, Ю. О. Семенов, М. Д. Поплавська, А. С. Уманська, В. І. Бібікова, Н. Г. Білан.

установ, але й науки в цілому. Важливо, що є такі нариси й про Володимира Ілліча Свистуна (Апольцев 2015) і що редакцією поточного видання запланований і цей нарис.

Був нагороджений бойовими орденами та медалями, відзначений нагородами керівництва Інституту зоології АН УРСР та ННПМ НАН України.

Література

- Апольцев, Д. А. 2015. Владимир Ильич Свистун — ученый-палеозоолог и музеолог. *Питання історії, науки і техніки*, № 3: 34–39.
- Давид, А. И., К. А. Татаринов, В. И. Свистун. 1990. *Хищные, хоботные и копытные раннего плейстоцена юго-запада СССР*. Штиинца, Кишинев, 1–132.
- Ломаев, А. А., В. И. Свистун. 1977. Определение геологического возраста древнего аллювия горы Пивихи (Среднее Приднепровье) по костным остаткам млекопитающих. *Доповіді АН УРСР*. № 11: 965–968.
- Свистун, В. И. 1965. До питання про діагностичні ознаки черепів у підвидів велетенських оленів роду *Megaloceros*. *Доповіді АН УРСР*, № 8: 1085–1087.
- Свистун, В. И. 1971. Новые находки верблюдов (Tylopoda) в отложениях понта Европейской части СССР. *Вестник зоологии*, № 1: 64–68.
- Свистун, В. И. 1973. Череп эламотерия кавказского (*Elasmotherium caucasicum* Boriss.) из позднеплиоценовых отложений Запорожской области. *Вестник зоологии*, № 2: 53–60.
- Свистун, В. И. 1974. *Динотерии Украины*. Наукова думка, Киев, 1–52.
- Свистун, В. И. 1979. Лошадь стенона (*Equus stenonis* Cocchi) из позднеплиоценовых отложений Западного Причерноморья УССР. *Доклады АН УССР*, № 9: 776–778.
- Свистун, В. И. 1980. Бизоны верхнеплиоценовых и раннеантропогеновых отложений Юго-Запада Причерноморья Украины. В кн.: Вялов, О. С. (ред.). *Палеонтологические исследования на Украине*. Киев, 216–294.

РЕКОВЕЦЬ, Л. Свистун Володимир Ілліч та його динотерії. — Вчений, музеолог, практик, автор майже 40 праць із палеотеріології великих ссавців України та прилеглих територій. Праці присвячені вивченню фаун з місцезнаходжень пліоцену та плейстоцену, а також детальному морфологічному аналізу окремих представників: Proboscidea, Artiodactyla, Perussodactyla. Добрий знавець остеоморфології та відзначався здібністю до наукових реконструкцій кісток вимерлих форм і на цій основі — реконструкції й монтуванні їх скелетів для експозицій Палеонтологічного музею ННПМ. Брав участь у реконструкціях житлових споруд з кісток мамутів та великих ссавців відомих з місцезнаходжень України Мизин та Межиріч — виразні експонати музею. Був учасником експедицій, відзначався доброзичливістю та користувався повагою в колективі. Учасник та інвалід Другої світової війни, нагороджений орденами, медалями та відзнаками.